

Ю.С. Шемшученко. - К.: Концерн "Видавничий дім "Ін Юре", 2003. - Т. 1: Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. - 2003. - 1231 с.

9. Кримінально-виконавче право України: підруч. / В.В. Голіна, А.Х. Степанюк, О.В. Лисодед та ін.; за заг. ред. В.В. Голіни і А.Х. Степанюка. - Х: Право, 2011. - 328 с.

10. Денисова Т.А. Кримінальне покарання: завдання і функції, практика застосування / Т.А. Денисова // Правова система України: історія, стан та перспективи: [у 5 т.] / за заг. ред. В.В. Сташиса. - Х.: Право, 2008. - Т. 5: Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні. - 2008. - 840 с.

11. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. - [4-те вид., переробл. та допов.] / за заг. ред. С.С. Яценко. - К.: А.С.К., 2006. - 848 с.

12. Кримінально-виконавчий кодекс України: на-ук.-практ. комент. / А.Х. Степанюк, І.С. Яковець; за заг. ред. А.Х. Степанюка. - Х.: Юрінком Інтер, 2005. - 560 с.

13. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 груд. 2003 р. № 15 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах. - К.: Видав. дім "Скіф", 2009. - С. 387-392.

14. Науково-практичний коментар Кримінально-ви-

конавчого кодексу України / [А.П. Гель, О.Г. Колб, В.О. Корчинський та ін.]; за заг. ред. А.Х. Степанюка. - К.: Юрінком Інтер, 2008. - 496 с.

15. Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушеннями режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 берез. 1993 р. № 2 // Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах. - [3-те вид., змін. і доп.]. - К.: Видав. дім "Скіф", 2009. - С. 181-189.

16. Про застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у судочинстві: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18 черв. 1999 р. № 10 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / упоряд. В.В. Рожнова, А.С. Сизоненко, Л.Д. Удалова. - К.: ПАЛИВОДА А.В., 2011. - С. 165-168.

17. Статут Європи // Офіційний вісник України. - 2004. - № 26. - Ст. 1733.

Конопельський В.Я.

кандидат політичних наук, доцент,
начальник кафедри кримінального права та
кримінології ОДУВС
Надійшла до редакції: 13.12.2013

УДК 343.985:343.97:343.326

СИСТЕМА ДАНИХ ПРО СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ТЕРОРИСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Журавльов А. Ю.

Спосіб учинення злочинів, пов'язаних з терористичною діяльністю, виступає в ролі ознаки, що характеризує якісну своєрідність протиправного діяння, яка показує його індивідуальні особливості, властиві дії в конкретній злочинній ситуації, дозволяє виявити злочини, коло осіб, які причетні до них, і задокументувати їх злочинні дії. Ці способи мають багатоступеневий характер, складаються з безлічі дій, прийомів, операцій. Способи вчинення терористичних нападів дуже різні, але в діях злочинців проявляються характерні, типові закономірності при нападі на аналогічні за своєю природою об'єкти.

Ключові слова: спосіб підготовки; злочини, пов'язані з терористичною діяльністю; криміналістична характеристика злочинів.

Способ совершения преступлений, связанных с террористической деятельностью, выступает в роли признака, характеризующего качественное своеобразие противоправного деяния, который показывает его индивидуальные особенности, действия, присущие конкретной преступной ситуации, позволяет выявить преступления, круг лиц, причастных к ним, и задокументировать их преступные действия. Эти способы имеют многоступенчатый характер, состоят из множества действий, приемов, операций. Способы совершения терактов очень разные, но в действиях преступников проявляются характерные, типичные закономерности при нападении на аналогичные по своей природе объекты.

Ключевые слова: способ подготовки; преступления, связанные с террористической деятельностью; криминалистическая характеристика преступлений.

The way crimes related to terrorist activities are committed is a features that characterize qualitative singularity of the wrongful act that shows its specific features inherent in a criminal action in a particular situation and allows to detect the mentioned crimes, the range of people who are involved in them, document their criminal acts. These methods are of multistep nature, consisting of a set of actions, methods, operations. Ways of committing terrorist attacks are very different, but the actions of criminals appear to be typical, typical patterns of the attack on similar by nature objects.

Keywords: way of preparation; crimes related to terrorist activities; criminalist characteristic of crimes.

Проблема тероризму вже багато років не втрачає своєї актуальності як для правової теорії, так і для практики правоохоронних органів. Політична мотивація тероризму не перетворює терористів у політичну силу, яка спроможна володіти необмеженою владою над певною соціальною групою. Якби не були політичні прагнення терористів, у певний момент усі вони використовувуть загальнокримінальні злочинні схеми й засоби. Вказане свідчить, що дослідження поняття й сутності злочинів, пов'язаних із терористичною діяльністю, у сучасних умовах стає актуальним науковим і практичним завданням.

У вітчизняній науці вказана проблематика розглядалася в низці публікацій, присвячених як проблемам національної безпеки, так і проблемі боротьби з міжнародним тероризмом. Відповідні аспекти їхнього вирішення знайшли своє місце в працях О.Ф. Белова, О.Г. Білоруса, В.Т. Білоуса, О.С. Бодрука, М.О. Гончаренка, О.Г. Данільяна, О.І. Дергачова, О.П. Дзьобаня, та багатьох інших авторів.

Особливістю цих робіт є поглиблена увага до теоретичних і методологічних аспектів забезпечення національної безпеки, до трансформації та еволюції структур безпеки держави впродовж останніх десятиліть.

Проблемами вдосконалення правової регламентації криміналістичної та оперативно-розшукової діяльності в галузі боротьби з тероризмом займалися вчені країн СНД: Ю.І. Авдєєв, А.І. Алексєєв, І.А. Возгрін, А.Ф. Возний, В.Ю. Голубовський, В.М. Єгоршин, С.І. Захарцев, І.Н. Зубов, І.І. Іванов.

Українські дослідники проблематики боротьби з тероризмом небезпідставно звертають увагу передусім до нагальної потреби створення адекватної нормативно-правової бази боротьби з ним (В.Ф. Антипенко, В.О. Глушков, О.Ф. Долженков, В.П. Ємельянов, В.П. Захаров, Я.Ю. Кондратьєв, В.А. Ліпкан, М.А. Погорецький та ін.).

Метою статті є визначення сутності системи даних про способи вчинення злочинів, пов'язаних з терористичною діяльністю.

Одним з ключових елементів оперативно-розшукової та криміналістичної характеристики є спосіб учинення злочину. Як відзначає О.М. Іщенко, для вдосконалення знань співробітників органів внутрішніх справ важливе значення має вивчення способів вчинення злочинів [1].

З визначення поняття способу вчинення злочину, впливає і його службова роль в аналізі злочинів терористичної спрямованості. Він характеризує злочинне діяння з якісного боку, вказує, як учинено суспільно небезпечну дію (бездіяльність), які саме прийоми застосовані, їх порядок і послідовність, які сили й засоби були використані для вчинення злочину. Отже, спосіб учинення злочину виступає в ролі ознаки, що характеризує якісну своєрідність протиправного діяння, яка показує його індивідуальні особливості, властиві дії в конкретній злочинній ситуації, дозволяє виявити злочин, коло осіб, які причетні до нього, і задокументувати їх злочинні дії. Ці способи мають багатоступеневий характер, складаються з безлічі дій, прийомів, операцій.

Способи вчинення терористичних нападів дуже різні, але в діях злочинців проявляються характерні, типові закономірності при нападі на аналогічні за своєю природою об'єкти.

Як уважають В.А. Ліпкан, Д.Й. Никифорчук, слід чітко усвідомлювати механізм тероризму: вчинення злочину одними особами проти інших з метою впливу на третіх осіб. Тільки тоді, коли на створення цього стану занепокоєності були спрямовані дії злочинців з метою використати його для досягнення інших цілей, може йтися про тероризм [3].

Злочинці можуть використовувати й можливість легендованого огляду житла, приміщення банку, фірми під виглядом співробітників телефонної, радіотрансляційної або електричної мережі, співробітників інших комунальних служб тощо.

Характерними ознаками підготовки до вчинення актів тероризму є:

- підшукування об'єктів для нападу, вивчення режиму їх роботи й охорони,
- періодичність надходження й порядок зберігання ймовірних предметів нападу;
- вивчення злочинцями шляхів підходу та відходу до об'єкта нападу й детальне вивчення прилеглої території;
- навчання членів терористичного формування прийомам виготовлення й використання вибухових пристроїв, роботи з металорізальною апаратурою, спо-

собам учинення насильницьких дій, застосуванню зброї, виготовленню пристроїв для деблокування сигналізації, відпрацювання дій з використання спеціальної техніки, правилам конспірації;

- учинення іншого злочину (угони автотранспорту, заволодіння зброєю, крадіжка металорізальної апаратури, зброї тощо);

- попереднє моделювання дій кожного з учасників терористської групи в умовах різного рівня інтенсивності протидії з боку правоохоронних органів під час учинення акту тероризму;

- підготовка тайників для зберігання викраденого;

- установлення корумпованих зв'язків з працівниками правоохоронних органів;

- проведення підготовчої пропаганди;

- використання ЗМІ для ведення інформаційних війн;

- виготовлення документів прикриття (паспорти, посвідчення працівників правоохоронних органів тощо).

Характерними, типовими закономірностями при вчиненні актів тероризму також є те, що:

- члени терористських формувань порівняно рідко вчиняють злочини за місцем свого безпосереднього проживання (квартал, район);

- учинення актів тероризму трапляється, як правило, вдень, із застосуванням вибухових пристроїв, зброї та автотранспорту, а також сучасних засобів зв'язку;

- перед учиненням акту тероризму злочинці попередньо вивчають маршрут руху майбутньої жертви та її охорони, правила й принципи зміни охорони об'єкта розташування нарядів патрульно-постової служби в цьому районі й можливість їх реагування на сигнал тривоги, встановлюють спостереження за об'єктом злочинного посягання.

Для вчинення терористичних нападів злочинці застосовують вогнепальну зброю, якою заволоділи до цього (при нападі на працівників міліції, військовослужбовців та інших посадових осіб, які мають право носіння табельної зброї), або купують зброю в осіб, які незаконно її зберігають, займаються контрабандою зброї, викрадають зі складів військових частин, тирів, шкіл; самостійно переоснащують або виготовляють зброю.

Про сталість злочинної діяльності терористських формувань свідчить і те, що члени групи застосовують: методи конспірації ("маски", грим, парики, сонцезахисні окуляри і т.ін.);

- форму чи підроблені посвідчення працівників органів внутрішніх справ;

- перебувають на нелегальному становищі та використовують заходи контрнагляду за співробітниками правоохоронних органів.

Спосіб приховання злочинів - це причинно пов'язана зі здійсненням підготовки й виконання діяння система навмисних дій злочинця, спрямованих на протидію розкриттю, розслідуванню й запобіганню злочинам [2].

Значення визначення способу приховання злочину дуже важливе, тому що його встановлення нерідко є ключем до розкриття злочину. Установлення факту участі особи в прихованні злочину є непрямим доказом її провини у вчиненому злочині.

Криміналістикою вироблено комплекс методів і засобів викриття способу приховання злочину. Залежно від предмета вивчення їх можна розділити на методи й засоби, які вироблені криміналістичною технікою, тактикою й методикою розслідування окремих видів злочинів - розділами криміналістичної науки.

Тактичними методами й засобами викриття способу приховання злочину є тактично грамотно вчинені слідчі дії, спрямовані на доведення відповідних дій злочинця: допит, пред'явлення для впізнання, огляд, проведення експертиз.

При цьому головними способами приховання є такі:

- забезпечення маскуванню причетності конкретних осіб до терористичної діяльності;
- захист від проникнення під легендою до терористичного формування працівників оперативних підрозділів;
- забезпечення шифрування джерел доходів членів терористичного формування.

Найпростішою формою маскуванню діяльності терористичного формування є перебування його членів на нелегальному становищі. Це характерно для тих терористичних груп, що складаються з осіб, які втекли з місць позбавлення волі, ухиляються від відбуття кримінального покарання, переховуються від слідства та суду.

На відміну від терористичних груп, які перебувають на нелегальному становищі, питання маскуванню для членів терористичних груп, які проживають легально, відрізняються виключною складністю. Останні повинні створювати серед оточуючих видимість законслухняного способу життя, своєю поведінкою не привертати до себе увагу працівників правоохоронних органів. Засобами досягнення цього є:

- намагання позитивно зарекомендувати себе перед органами внутрішніх справ, включно до участі в окремих заходах з охорони громадського порядку (громадські помічники по лінії ДАІ та інших служб міліції, позаштатні співробітники);
- влаштування на роботу в офіційно існуючі заклади, або використання підроблених документів реально існуючих установ, нібито з місця своєї постійної роботи;
- встановлення доброзичливих стосунків із сусідами та іншими знайомими за місцем проживання;
- ухилення від особистих контактів і спілкування з особами, які мають стійку кримінальну орієнтацію та не входять до кола близького оточення;
- надання фіктивної інформаційної допомоги оперативним підрозділам щодо викриття інших конкуруючих терористичних груп тощо.

Крім цього, щоб уникнути викриття, терористи вивчають засоби й методи, які використовуються правоохоронними органами в оперативно-розшуковій діяльності, впроваджують контрспостереження з використанням технічних засобів, влаштовують своїх членів на роботу в правоохоронні органи тощо. На нашу думку, застосування конспірації в сучасних терористичних організаціях є тією особливістю, що відокремлює терористів від інших злочинців.

Після вчинення злочину терористи знищують одяг, предмети, які використовували при нападі, забезпечують собі "алібі", чинять психологічний тиск на потерпілих і свідків, а також вживають активних заходів щодо інформаційного забезпечення власної протиправної діяльності.

На місці злочину терористи часто застосовують спеціальні й хімічні речовини з метою знищення слідів злочину. Наприклад, посипають підлогу в приміщеннях та свої сліди речовинами, які утруднюють застосування службово-розшукових собак і знаходження відбитків пальців рук. Також слід зазначити, що аналіз масиву таких злочинів свідчить про застосування вибухових пристроїв на дистанційному управлінні, що ускладнює роботу щодо пошуку осіб, які вчинили злочин.

Дуже важливим є розуміння щодо кількості нападів. Члени терористичних групи можуть об'єднатися як для вчинення кількох актів тероризму, так і для вчинення навіть одного. Ідеться про те, що одиничний акт тероризму за своїми масштабами й трудощами його реалізації (напад на установу або особу, яка особливо пильно охороняється) потребує створення на час підготовки та вчинення злочину стійкої озброєної трупи осіб.

При цьому слід ураховувати те, що в цьому разі може й не бути одночасно всього комплексу зазначених ознак стійкості. Але наявність хоча б однієї з них дає підстави зробити висновок про можливість віднесення такої злочинної групи до терористичної.

За своєю озброєністю такі формування подекуди нагадують невеликі армійські підрозділи.

Усе зазначене дає змогу зробити такий висновок:

- сутністю предметної оперативно-розшукової характеристики тероризму є опис характерних оперативно-розшукових ознак, які прямо чи непрямо вказують на створення терористичного формування та його протиправну діяльність;

- зміст предметної оперативно-розшукової характеристики тероризму становлять сукупність характерних оперативно-розшукових ознак (прикмет), які прямо чи непрямо вказують на виникнення (створення) терористичних формувань, їх злочинну діяльність, характеризують вчинення конкретних злочинних посягань, а також способи приховування слідів злочинної діяльності такого роду.

Конкретні форми терористичної діяльності трапляються як у "чистому", так і в "змішаному" вигляді.

Можна також відзначити інші форми тероризму: "ядерний тероризм", "хімічний тероризм", "екологічний тероризм", "біологічний тероризм". Широке поширення одержав так званий "психологічний тероризм".

Терористи прекрасно розуміють, що в них не завжди є необхідність у масових убивствах людей. Бажаного результату можна досягти, якщо буде створена ілюзія, наприклад, володіння смертоносною зброєю й готовності її застосування. Так, шляхом психологічного шантажу, вчиняється тиск на громадськість.

У практиці правоохоронних органів почастишали випадки такого явища, як відправлення на адресу посадових осіб, державних установ анонімних листів з погрозами великих грошових сум у разі невиконання вимог про виплату великих грошових сум.

Останнім часом занепокоєння співробітників правоохоронних органів і вчених, що займаються проблемами протидії терористичної діяльності, викликає така нова форма терористичної діяльності, як кібертероризм (електронний, комп'ютерний тероризм). Під кібертероризмом розуміють навмисну мотивовану атаку на інформацію, оброблювану комп'ютером, комп'ютерну систему чи мережу, що створює небезпеку для життя й здоров'я людей, настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту.

Кібертерористи під виглядом програм захисту поширюють віруси, одержуючи таким чином контроль над комп'ютерами поліції, лікарень, аеропортів. Використовуючи інформацію в цих системах, вони збивають з курсу літаки, змінюють історії хвороби пацієнтів, убиваючи таким чином людей.

Загалом, шлях точного перерахування всіх можливих способів вчинення тероризму ми вважаємо безперспективним, оскільки:

- неможливо й недоцільно перераховувати всі способи й засоби вчинення тероризму;
- з часом будуть удосконалюватися способи та засоби вчинення тероризму, що необхідно постійно відображати в диспозиції;
- постійні внесення змін до кримінального закону призведуть до хиткості й розбалансованості системи кримінально-правових заходів по боротьбі з тероризмом;
- перерахування способів і засобів вчинення актів тероризму змістять акценти не на характерні ознаки цього злочину, які ми аналізували раніше, а на способи та засоби його вчинення, які набудуть домінуючого становища (бо тероризм буде визначатися способами й засобами вчинених дій) і, як наслідок, стануть визначити те чи інше діяння як тероризм.

Викладене, на наш погляд, є одним зі суттєвих резервів підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів щодо протидії злочинам, пов'язаним з терористичною діяльністю.

Література

1. Біленчук П.Д. та ін. Криміналістика. Підручник для вищих навчальних закладів / П.Д. Біленчук, В.В. Головач, М.В. Салтевський. - К., 1997. - 256 с.
2. Гельманов А. Криминалистическая характеристика способа сокрытия преступления преступлений против жизни и здоровья: Учебное пособие / А. Гельманов. - Омск: Омская ВШ милиции МВД СССР, 1989. - 82 с.
3. Ліпкан В.А. та ін. Тероризм і боротьба з ним / В.А. Ліпкан, Д.Й. Никифорчук. - Науково-дослідний інститут "Проблеми людини", Антитерористичний центр при СБ України, Одеська національна юридична академія. - Том 19.- Київ, 2000. - С. 385-391.

Журавльов А.Ю.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики
Національного університету
"Одеська юридична академія"
Надійшла до редакції: 07.12.2013

УДК 343.988

ГНОСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ У КУРОРТНІЙ МІСЦЕВОСТІ

Любчик В.Б.
Ноздрін Д.О.

Стаття присвячена аналізу гносеологічних аспектів протидії корисливо-насильницьким злочинам у курортній місцевості. Автори, на підставі аналізу існуючих точок зору, світової практики боротьби зі злочинністю, виказують особисте ставлення до означеного питання та надають конкретні пропозиції щодо вдосконалення теоретичних питань, чинного законодавства й практики його застосування при організації протидії корисливо-насильницьким злочинам у курортній місцевості України.

Ключові слова: оперативно-розшукова діяльність; оперативно-розшукові заходи; протидія злочинам; корисливо-насильницькі злочини; курорт; курортна місцевість.

Статья посвящена анализу гносеологических аспектов противодействия корыстно-насильственным преступлениям в курортной местности. Авторы, на основе анализа существующих точек зрения, мировой практики борьбы с преступностью, выражают личное отношение к указанному вопросу и предоставляют конкретные предложения по совершенствованию действующего законодательства в области оперативно-розыскной деятельности и практики его применения в сфере противодействия корыстно-насильственным преступлениям в курортной местности Украины.

Ключевые слова: оперативно-розыскная деятельность; оперативно-розыскные мероприятия; корыстно-насильственные преступления; курорт; курортная местность; противодействие.

This article analyzes the epistemological aspects of countering mercenary - violent crimes in the resort area. The authors, based on analysis of existing points of view, the global practices in the fight against crime express

personal relationship to said subject and provide concrete proposals to improve the existing legislation in the field of operational and investigative activities and practice in countering mercenary - violent crimes in the resort area of Ukraine.

Keywords: operational- search activity, search operations, selfish and violent crimes; resort area; opposition.

Оперативно-розшукова наука як окрема галузь знань сформувалася тільки наприкінці 60-х - на початку 70-х рр. ХХ ст. Починаючи з цього часу, проводилися ґрунтовні теоретичні розробки, які були спрямовані на визначення методологічних і правових питань оперативно-розшукової діяльності, формування її понятійного апарату, розвиток спеціальної термінології, визначення основних напрямів наукового пошуку в поєднанні зі з'ясуванням актуальних проблем удосконалення ОРД. Завдячуючи фундаментальним дослідженням таких видатних вчених, як А.Г. Лекар, В.А. Лукашов, А.Ф. Волинський, Є.Д. Лук'янчиков, Д.В. Гребельський, В.Г. Самойлов, Г.К. Синілов і багатьох інших, оперативно-розшукова наука динамічно розвивається й у наш час. Становлення й розвиток вітчизняної наукової школи оперативно-розшукової діяльності пов'язані з результатами плідної наукової діяльності професорів: О.М. Бандурки, М.П. Водька, В.Я. Горбачевського, О.М. Джужи, І.П. Козаченка, Е.О. Дідоренка, О.Ф. Долженкова, П.П. Михайленка, В.Л. Ортинського, В.Л. Регульського, Б.Г. Розовського та ін. Вагомі результати їхньої копіткої праці знайшли своє відображення в чинному законодавстві України та в інших напрямках політики нашої держави у сфері протидії злочинності. В їх працях були закладені наукові засади сучасного правового регулювання, організації й тактики оперативно-розшукової діяльності. Результати їх досліджень втілені в чинному Законі України "Про

© В.Б. Любчик, Д.О. Ноздрін, 2014